

Efter attacken på Drottninggatan 2017 var det inte i första hand en myndighetslokal dit människor sökte sig för att bearbeta det som hänt, utan kyrkorna runt Stockholms city, som slog upp dörrarna och lät ljus tändas och tystnad delas. Det fångar något resten av den här serien nästan aldrig berör: att krisberedskap inte bara handlar om att hålla system igång, utan om att hålla människor samman när meningen i tillvaron rämnar. Den funktionen har i Sverige historiskt burits upp av en enda institution, i en omfattning som knappast är hållbar i dagens samhälle.

POSOM — den kommunala gruppen för psykiskt och socialt omhändertagande vid olyckor och katastrofer — är själva navet i den existentiella krishanteringen på lokal nivå. Gruppen kallas in av räddningstjänsten via SOS Alarm och sätts samman av räddningstjänst, socialtjänst, polis, skola, sjukvård, hemvärn, frivilligorganisationer — och Svenska kyrkans präster och diakoner, som enligt praxis ingår som ordinarie medlemmar i nästan varje kommuns POSOM-grupp. Det är inte en tillfällighet utan ett arv: kyrkan är den enda aktör som historiskt haft både lokal närvaro i varje kommun och en tradition av att möta människor i sorg, skuld och existentiell chock.

Just den arvsstrukturen är sårbar på ett sätt som liknar mycket annat i den här serien. Svenska kyrkan hade vid utgången av 2024 drygt 5,4 miljoner medlemmar, fortfarande landets största trossamfund men en bit under hälften av befolkningen — en helt annan ställning än den nästintill totala anslutning kyrkan hade när POSOM-strukturen en gång byggdes upp. Trenden vände visserligen något under 2025, med rekordmånga nya medlemmar och det lägsta utträdesantalet någonsin. Men kvar står att en stor och växande andel av befolkningen saknar naturlig relation till just den institution som formellt är inskriven i krisstödet.

Det gäller särskilt de grupper som återkommer i seriens mest sårbara skeenden: de nyanlända och skyddsbehövande från essän om evakuering, för vilka en svensk kyrkoherde sällan är den naturliga adressen för existentiell bearbetning. Sverige är idag religiöst betydligt mer sammansatt än när POSOM-modellen formulerades, med imamer, andra kristna samfund, rabbiner och sekulära krisstödjare som redan gör en del av arbetet lokalt — men utan att vara systematiskt inbyggda i kommunernas beredskapsplaner som Svenska kyrkan är.

Vad skulle en systematisk inbyggnad innebära? Modellen finns delvis redan i de interreligiösa råd som byggts upp i några större städer, där muslimska, judiska, katolska och frikyrkliga företrädare möts regelbundet med kommunen — men som dialogforum, inte insatsresurser med larmnummer och plats i krisplanen. Att föra över relationen från dialog till avtal är första steget: samma typ av skriftlig överenskommelse som redan finns med Svenska kyrkans stift, tecknad även med moskéföreningar, synagogor och frikyrkosamfund. Det sekulära stödet saknar motsvarande församlingsstruktur, men här finns redan en modell att bygga på:

Humanisterna certifierar sekulära officianter för begravningar, och en motsvarande roll som sekulär krisstödjare skulle kunna rekryteras och utbildas på samma sätt — som ett likvärdigt alternativ i samma larmkedja, inte en ersättning för det andliga.

Sårbarheten förstärks av att belastningen redan är hög innan någon storskalig kris ens inträffat. Essän om sjukvård i orostider visade en psykiatri som redan går på marginalen i vardagen. Essän om äldreomsorg beskrev en växande grupp äldre som lever isolerat, ofta utan nätverk som kan bära dem genom en kris. Om vården samtidigt är överbelastad blir det andliga stödet — samtalet, ritualen, gemenskapen — inte en lyx vid sidan om, utan en nödvändig del av att hålla människor funktionsdugliga när allt annat vacklar. Det är samma logik som gäller frivilligorganisationerna i föregående essä: system som ser robusta ut på pappret vilar i praktiken på ett fåtal engagerade människors uthållighet.

Att stärka det existentiella krisstödet handlar därför inte om att avveckla Svenska kyrkans roll, utan om att sluta betrakta den som självklart tillräcklig. Kommunernas POSOM-grupper behöver aktivt knyta till sig andra trossamfund och sekulära krisstödjare, lika strukturerat som kyrkans präster redan är inskrivna — inte som en eftertanke när en kris redan involverar en grupp utan den kopplingen. Det kräver tre saker: gemensam grundutbildning i POSOM-rutiner för alla företrädare; gemensamma övningar minst en gång om året, så att imamen, prästen och den sekulära krisstödjaren möter räddningstjänsten innan en verklig händelse tvingar fram samarbetet; och tillgång till kvalificerad tolkning, eftersom det existentiella samtalet sällan fungerar genom en tredje person i telefon.

Det finns en poäng i att seriens sista lucka är den mest svårgripbara. El, vatten, mat och transporter går att mäta i megawatt, kubikmeter och tågtimmar. Andlig och existentiell beredskap går inte att kvantifiera på samma sätt, och det är kanske därför den så lätt glöms bort i beredskapsplaner fyllda med siffersatta mål. Men ett samhälle som håller lamporna tända och kylskåpen fyllda, samtidigt som det saknar en plats dit människor kan bära sin sorg och rädsla, har bara löst halva uppgiften. Den andra halvan kräver inte fler megawatt, utan fler människor som är beredda, utbildade och inbjudna att stå i rummet när mörkret faktiskt kommer.

Källor

- Svenska kyrkan — svenskakyrkan.se (krisberedskap och existentiellt stöd)
- MSB — msb.se